

Hüseyini Aşirân Makamı Seyri

İstanbul Belediyesi Konservatuvarı (Darül-Elhan) Türk Musikisi Talebe Cemiyeti

Ahmet Şefik Gürmeriç

[1904 - 1967]

Usûlü : S o f y a n

Hüseyini Aşirân Makamı

Eskiden bu makama Veh-i Hüseyini adı verilirdi.

a) Durağı: Hüseyini Aşirân perdesidir.

b) Seyri: İnicidir.

c) Dizisi: Yerinde Hüseyini makamı dizisine, Hüseyini Aşirân perdesinde bir Uşşak dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir (Hüseyini dizisi = Hüseyini beşlisi + 5.derece üzerinde Uşşak dörtlüsü olduğunu daha önce öğrenmiştik).

d) Güçlüsü: Giriş seyrinde hâkim olan Hüseyini makamının güçlüsü, Hüseyini perdesi, bu makamda da güçlüdür. Üzerinde Uşşak çeşnili yarım karar yapılır. Hüseyini dizisinin karar perdesi olan Dügâh perdesi de ikinci mertebe güçlü durumundadır ve önemlidir.

e) Asma Karar Perdeleri: Hüseyini Aşirân makamının önemli bir kısmını meydana getiren Hüseyini makamının bütün asma karar perdeleri bu makamda da geçerlidir. Biliyoruz ki Hüseyini makamının en karakteristik asma karar perdesi Çargâh'dır. Eğer Acem'li Hüseyini dizisi kullanılıyorsa, yani Eviç perdesi yerine Acem perdesi basılıyorsa, Çargâh perdesindeki asma karar Çargâh çeşnili. Nevâ perdesinde Rast çeşnili asma karar yapılabilir. Fakat Acem'li Hüseyini dizisi kullanılıyorsa, Nevâ perdesinde Büselik çeşnisiyle asma karar yapılır. Segâh perdesinde Segâh ve Ferahnâk çeşnisiyle veya Segâh üçlüsü ile asma karar yapılır. Rast perdesinde Rast'lı , Irak perdesinde Segâh'lı asma kararlar fazla ısrar edilmeksizin yapılabilir. Yegâh perdesinde Rast çeşnili asma karar kullanılabilir. Hüseyini Aşirân makamındaki eserlerde tam karara yakın yerinde (Dügâh'da) Hicaz ve yerinde (Rast'ta) Nikriz geçkileri yapmak âdet olmuştur ki, Hüseyini Aşirân perdesindeki Uşşak dörtlüsünü de bu geçkiye eklersek bu, Hüseyini Aşirân'da bir Karçıgar geçkisidir diyebiliriz.

Bu yerindeki Hicaz ve Nikriz geçkileri Hüseyini Aşirân'daki Uşşak dörtlüsünün Beyâtî dizisine dönüşüp, yerindeki Beyâtî makamının dördüncü derecede Hicaz, üçüncü derecede Nikriz'li asma karar yaptığı gibi, şimdi Hüseyini Aşirân perdesindeki Beyâtî dizisinin dördüncü ve üçüncü derecelerinde de aynı geçkiyi yapmasıdır. Nitekim eserlerde bu geçkiden az önce Hüseyini Aşirân makamı dizisinin Segâh perdesinin Büselik perdesine dönüşmesi, yani Dügâh perdesine Büselik'li düşülmesi de Hüseyini Aşirân perdesindeki Uşşak dörtlüsünün Beyâtî dizisi hâlinde uzatıldığını ispatlar. Yerindeki Nikriz beşlisinden sonra Irak perdesinde asma karar yapılırsa, Irak'da Hüzam beşlisi meydana gelir. Bütün bunlarla beraber yerinde Hicaz ve Nikriz geçkileri yapılmadan da Hüseyini Aşirân makamı oluşur. Esâsen bu geçkiler zarûrî değil, yaygın âdet hâlinindedir.

f) Donanımı: Hüseyini makamı gibi si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi donanımına yazılır. Gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Pestten tize doğru: Hüseyini Aşirân, Irak, Rast, Dügâh, Segâh, Çargâh, Nevâ, Hüseyini Eviç veya Acem, Gerdâniye, Muhayyer'dir.

h) Yeden'i: Portenin altındaki re Yegâh perdesidir.

ı) Genişlemesi: Hüseyini Aşirân makamı pek geniş bir alanda seyr etmez. Bununla beraber çok gerekirse Dügâh perdesi üzerinde bulunan Hüseyini beşlisi simetrik olarak Muhayyer perdesi üzerine göçürülebilir. Makam bir başka şekilde de şöyle genişleyebilir: Hüseyini perdesi üzerinde bulunan Uşşak dörtlüsü, Muhayyer perdesi üzerine Büselik beşlisi getirilerek, Uşşak dizisi hâlinde uzatılır. Bu uzamada kullanılan si Tiz Büselik'tir. Önceden de söylediğimiz gibi, Hüseyini Aşirân makamını böyle geniş kullanmak doğru olmaz. Hele Muhayyer perdesinde kesinlikle asma karar yapılmaz. Yegâh'da Rast'lı düşülebilir.

Seyri:

Yerindeki Hüseyini dizisi ile güçlü Hüseyini perdesi civârından seyre başlanır. Diziyi meydana getiren çeşnilerde karışık gezinilip, gerekli asma kararlar gösterildikten sonra, güçlü Hüseyini perdesinde Uşşak çeşnisiyle yarım karar yapılır. Daha sonra yine karışık gezinilerek, Dügâh perdesinde Hüseyini makamı bitirilir. Nihâyet Hüseyini Aşirân perdesindeki Uşşak dörtlüsüne geçilir. Bu arada seyrin sonuna yaklaşıldığında yerindeki Hicaz ve Nikriz geçkileri yapılır. Tekrar Hüseyini Aşirân'daki Uşşak dörtlüsüne dönülür ve bu dörtlü ile Hüseyini Aşirân perdesinde tam karar yapılır.

S o f y a n Usûlü

*) Dört zamanlıdır.

*) İki tane iki (2 +2 = 4) zamanın veya iki Nîm Sofyân'ın birleşmesinden meydana gelmiştir.

*) 4/8'lik ve 4/4'lük iki mertebesi varsa da, 4/4'lük ikinci mertebe daha çok kullanılmıştır.

*) Pışrevlerde, İlâhîlerde, şarkılarda, türkülerde, oyun havalarında, kısaca özel usûl mecburiyeti olmayan hemen her formada kullanılmıştır

Sofyan D a r b Usûlü

- 1 . Darb :
(Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb :
(Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb :
(Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]